

ŽELJKO OSET¹

Akademsko kariera Nikolaja Fjodoroviča Preobraženskega (1893–1970)

Izveček: V prispevku so predstavljena prizadevanja Nikolaja Fjodoroviča Preobraženskega, mladega ruskega znanstvenika, za akademsko kariero na ljubljanski univerzi. Preobraženski se po prvi svetovni vojni ni odločil za vrnitev v Rusijo, kjer je prišlo do boljše-vistične revolucije. Zaradi naklonjenosti slovenskih znanstvenikov (predvsem Rajka Nahtigala), ki jih je spoznal v Gradcu, je sklenil, da bo mladostni sen o akademski karieri poskusil uresničiti na novoustanovljeni Univerzi v Ljubljani. Kljub prizadevnosti svoje namere ni docela uresničil. Neuspešni poskusi habilitacije na ljubljanski univerzi, kjer je bil zaposlen kot lektor ruskega jezika, so ga močno potrli. Uspelo mu je šele leta 1958, potem ko se je že habilitiral na Filozofski fakulteti v Zadru in se odločil za odhod iz Slovenije, ki je postala njegova druga domovina.

Ključne besede: akademsko kariero, Univerza v Ljubljani, Nikolaj Fjodorovič Preobraženski, Rajko Nahtigal, Anton Slodnjak

UDK: 378:929Preobraženski N.F.

The Academic Career of Nikolai Fedorovich Preobrazhensky (1893–1970)

Abstract: The article presents the efforts of Nikolai Fedorovich Preobrazhensky, a young and little known Russian scholar, for an academic career at the University of Ljubljana. After the First World War Preobrazhensky decided not to return to Russia, where the Bolshevik

¹ Dr. Željko Oset, asistent z doktoratom, je zaposlen na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici. E-naslov: Zeljko.Oset@ung.si.

revolution had broken out. Encouraged by the goodwill of Slovenian scholars, especially Rajko Nahtigal, whom he had met in Graz, he decided to realise his youthful dream of an academic career at the newly founded University of Ljubljana. But despite his efforts and repeated attempts, his intentions never completely materialised. Unsuccessful attempts at habilitation at the University of Ljubljana, where he taught practical Russian language classes, were an enormous blow to his self-esteem. He succeeded as late as 1958, after he had already been habilitated at the School of Arts in Zadar and decided to leave Slovenia, which became after World War I his second homeland.

Key words: academic career, University of Ljubljana, Nikolai Fedorovich Preobrazhensky, Rajko Nahtigal, Anton Slodnjak

Nikolaj Fjodorovič Preobraženski, lektor ruskega jezika na ljubljanski univerzi, je v slovenskem prostoru sorazmerno znana osebnost, kar je deloma tudi zasluga Alje Brglez in Mateja Seljaka, ki sta ga predstavila v zborniku o ruskih profesorjih na ljubljanski univerzi.²

1 : 7 in 1 : 1 = Ljubljana in Zadar

Ne, to ni stavno razmerje, temveč primerjava razmerja uspešnosti Preobraženskega pri habilitiranju v akademski naziv na Univerzi v Ljubljani in na Filozofski fakulteti v Zadru. Na zadrski fakulteti se mu je uspelo habilitirati v prvem poskusu, postopek izvolitve je potekal rutinsko (razpis, pregled in ocena prijav, razgovor, izvolitev v naziv in podpis pogodbe o zaposlitvi) in v razumnem časovnem okviru. Preobraženski, ki je bil navajen neuspehov iz Ljubljane, je bil nad postop-

² Brglez, Seljak, 2007, 74-79.

kom presenečen.³ Na ljubljanski univerzi je bil zavržen šestkrat, v nekaterih primerih uradno z uradnim sklepom, v drugih pa je bil predlog za izvolitev ali imenovanje samo odložen, postopek pa ustavljen, kar je dejansko pomenilo zavrnitev. Uspelo mu je šele v sedmem poskusu, in še to potem, ko se je že habilitiral na zadrski fakulteti. Na napredovanje z izvolitvijo – napredoval je po uradniški liniji, torej vsaka tri leta, in po sprejemu zakonov, ki so urejali znanstveno sfero – je na ljubljanski univerzi čakal od leta 1921 do 1958, torej neverjetnih 37 let.⁴ Izjemno dolga doba, sploh če upoštevamo naravo akademskega okolja, ki postavlja visoke standarde, ima vgrajeno tekmovalnost in stremljenje po znanstvenem in osebnostnem razvoju.

Ob upoštevanju splošnih standardov moramo njegovo kariero označiti za neuspešno. Po mojem vedenju je to edinstveni primer v slovenskem znanstvenem okolju, da nekdo tako dolgo neuspešno vztraja in vlaga prošnje za habilitiranje oziroma napredovanje. Nesporno najboljša leta svojega življenja je preživel v Ljubljani, ki jo je bil na starost prisiljen zapustiti, kar je bila za tujca, ki mu je prestolnica Slovencev postala druga domovina, tragedija. Spet je moral začeti znova v novem okolju. Ob smrti “mame” – verjetno je imel v mislih gospo Vončino, pri kateri je stanoval s prekinitvami od konca leta 1914 dalje – je v pismu Slodnjaku zapisal, da je bila ona edina konstanta v njegovem življenju. Že pred tem je zapisal pregovor, ki je dobro povzemal njegovo življenjsko usodo: “Odloči kakor koli, a naposled se boš vedno kesal.”⁵

---

³ Arhiv Republike Slovenije (ARS), AS 1404, š. 6, m. 305, pismo Nikolaja Preobraženskega Antonu Slodnjaku (3. april 1957).

⁴ Zwitter, 1957, 92–93; Modic, 1969, 49; Jakopin, 1969, 261–263; Arhivsko-muzejska služba v Ljubljani (AMSU), IV, m. 50/752, št. 271/2 ex 1929; Kadrovska služba Filozofske fakultete v Ljubljani (KS FF), Personalna mapa Preobraženski Nikolaj.

⁵ ARS, AS 1404, š. 6, m. 305, pismo Nikolaja Preobraženskega Antonu Slodnjaku (9. marec 1960).

SLIKA 1: Preobraženski, portret. Vir: AMSU, IV, m. 50/752, Uslužbeni list.

Za Preobraženskega velja, da v življenju preprosto ni imel sreče. Zato mu ni uspelo uresničiti mladostnega ideala, da bi postal uspešen znanstvenik, da bi mu uspelo socialni vzpon, skratka, da bi postal meščan.⁶ Še več, v Sloveniji je postal celo sinonim za neuspešnega znanstvenika, večnega lektorja, ki mu nikoli ni uspelo splezati višje po akademski lestvici. Neuspehi so ga močno potrli, zato se je umaknil v osamo.⁷ Zdravila za lajšanje duševnih stisk so bila: pogovor z družino dr. Franca Vončine, pri kateri je stanoval od decem-

⁶ ARS, AS 1404, š. 6, m. 305, pismo Nikolaja Preobraženskega Antonu Slodnjaku (30. marec 1953); prim. Grdina, 2014, 59–65.

⁷ ARS, AS 1404, š. 7, m. 326, pismo Janeza Rotarja Antonu Slodnjaku (19. september 1960).

bra 1914 dalje, najprej v Gradcu in nato v Ljubljani, gojenje cvetlic – po mnenju informatorja Uprave državne varnosti (Udba) je imel Preobraženski za časa Kraljevine SHS/Jugoslavije enega najlepših cvetličnih vrtov v Ljubljani – ter seveda močna vera, zaupanje v božjo preudarnost in milost – za vero naj bi bil po lastni izpovedi pripravljen celo umreti. Ravno odnos boljševistične oblasti do ruske pravoslavne cerkve je bil eden od ključnih razlogov, zakaj se po prvi svetovni vojni ni vrnil nazaj v domovino. Enako pomemben razlog je bila smrt staršev.⁸ Ko je bil čas v gibanju, se je odločil, tudi zaradi obljube o pomoči slovenskega kroga v Gradcu (prof. Matija Murko, prof. Rajko Nahtigal, privatni docent Fran Ramovš in seveda družina Vončina), da bo ostal v srednji Evropi.⁹

Ob koncu prve svetovne vojne, novembra 1918, je pobegnil iz Gradca v Zagreb, kjer je želel dokončati študij na filozofski fakulteti. Vključil se je v akademsko stražo, vendar pa v Zagrebu ni počakal do vpisa, ki se je začel v decembru. O vzroku za vrnitev iz Zagreba v Gradec v svojih življenjepisih ali pismih ne piše. Očitno je ocenil, da bo lažje končal študij v Gradcu, torej v znanem mestu, pri profesorjih, ki jih je spoznal in pri katerih je študiral med prvo svetovno vojno.¹⁰ Že decembra 1918 se je vrnil nazaj v Gradec, kjer je postal boter sinu Rajka Nahtigala, ki je (p)ostal njegov podpornik in prijatelj. Tako je Nahtigal kolegu Ramovšu, tajniku vseučiliške komisije, predlagal umestitev Preobraženskega na seznam kandidatov načrtovane Univerze v Ljubljani. Predlagal je, da se mu dodeli finančna podpora za dokončanje študija in priprave na poklic univerzitetnega profesorja.¹¹

---

⁸ ARS, AS 1931, serija Lm, št. 5, 8161–8162.

⁹ Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), R 46/II-16: 50.

¹⁰ KS FF, Personalna mapa Preobraženski Nikolaj, Curriculum vitae (16. 11. 1921).

¹¹ Biblioteka SAZU, R 46/II-16: 50.

Prvi koraki

Nikolaj Fjodorovič Preobraženski se je rodil aprila 1893 v Gorkem, v bližini mesta Nižni Novgorod, mestu ob Volgi, v zeleni oazi, v družini učitelja in učiteljice, v obdobju pospešene modernizacije in krepite ruskega meščanstva. Starša, ki sta veliko pričakovala od Nikolaja in njegovega brata, sta otroka poslala študirat v upanju, da jima bo uspel socialni vzpon kot znanstvenikoma v vrste meščanstva. Nikolaj si je za to prizadeval vse življenje. Na moskovski univerzi, kjer je študiral zgodovino ruske literature s posebnim poudarkom na zgodovini, je postal aspirant, s čimer je bil predestiniran za akademsko kariero. Njegov profesor Matvej Kuzmič Ljubavski ga je po končanem šestem semestru spomladi 1914 poslal v Prago na usposabljanje in z namenom zbiranja gradiva za disertacijo. Iz disertacije naj bi nastalo tudi habilitacijsko delo pri predmetu *slovanska zgodovina* na moskovski univerzi. Preobraženski je delal primerjalno analizo socialno-ekonomskega položaja tlačanstva na slovanskih tleh v procesu izgradnje absolutistične oblasti,¹² torej v obdobju t. i. drugega tlačanstva, ki je značilno predvsem za vzhodno Evropo in seveda tudi za habsburško monarhijo.

Zaradi neodzivnosti ruskega konzulata v Pragi konec julija 1914 ni dobil ustreznih dokumentov za povratek v domovino. Ker pa se je želel kljub temu vrniti, je na začetku avgusta odpotoval na hitro brez dokumentov in je za sabo pustil vse življenjsko nenujne stvari, tudi izpiske iz virov. Njegova pot se je zaustavila v Hodorovu (poljsko Chodorów, ukrajinsko Hodoriv), mestu v Galiciji, kjer je bil pridržan kot domnevni ruski vohun in zaprt do decembra 1914, ko je bil poslan v konfinacijo v Gradec.¹³

---

¹² KS FF, Personalna mapa Preobraženski Nikolaj, Curriculum vitae (16. 11. 1921).

¹³ AMSU, IV, m. 50/752, št. 498-1/46; ARS, AS 1931, serija II, št. 4, 5703.

V Gradcu je stanoval pri slovenski družini državnega uradnika dr. Franca Vončine, delal v tovarni in občasno obiskoval predavanja v slovanskem seminarju Karel-Frančeve univerze, v katerem sta bila vodilni osebnosti redna profesorja Matija Murko in Rajko Nah-tigal. Po vnovičnem odprtju univerze jeseni 1918 je opravil še dva semestra in 2. avgusta 1919 opravil zagovor disertacije “Grundherrschaft in Böhmen in 16. Jahrhunderts”.¹⁴ Odločitev za nadaljevanje študija v Gradcu ni bila samoumevna, saj je bil jeseni 1918 tudi v Zagrebu, kjer je postal član akademske garde in je očitno preverjal možnosti za študij na zagrebški univerzi. Ker pa je bilo takrat še povsem nejasno, kakšen bo svet po prvi svetovni vojni, se je odločil za Gradec.¹⁵

Preobraženski se je od ruskih beguncev, po drugi svetovni vojni so jih označevali za “beloemigrante”, razlikoval po tem, da iz Rusije v tujino dejansko ni emigriral, temveč se tja le ni več vrnil. Ta okoliščina, s katero se je razlikoval od preostalih 2000 ruskih izobražencev v Jugoslaviji, je bila zanj večino življenja ne-bistvena. Pomembna je postala šele ob koncu druge svetovne vojne in neposredno po njej. Veliko ruskih emigrantov se je namreč pred koncem druge svetovne vojne odločilo za odhod iz Jugoslavije na zahod, za beg pred komunističnim režimom. Bali so se namreč novih jugoslovanskih komunističnih oblasti in repatriacije v Sovjetsko zvezo, pa čeprav je po oceni Udbe le peščica Rusov sodelovala z nemškimi okupacijskimi oblastmi.¹⁶ Tega se je bal tudi Preobraženski, ki je bil pretresen ob informaciji, da so mu po uradni dolžnosti po podpisu sporazuma med Sovjetsko

¹⁴ AMSU, IV, m. 50/752, št. 271/2 ex 1929; Dekanat Filozofske fakultet v Ljubljani, Zapisnik I. izredne seje fakultetnega sveta FF (28. 10. 1929).

¹⁵ Biblioteka SAZU, R 46/III-124:23.

¹⁶ ARS, AS 1053, *Beloemigracija v Jugoslaviji 1918–1941. Knjiga II*. Beograd, 1955, 139–153.

zvezo in Jugoslavijo odvzeli jugoslovansko in dodelili sovjetsko državljanstvo.¹⁷

Znotraj skupine izobražencev je Preobraženski izstopal po svoji mladosti in s tem znanstveni neuveljavljenosti ter kraju izvora. Večina profesorjev, ki je prišla v Jugoslavijo po porazu protirevolucionarnega tabora, je izvirala iz jugozahodnega dela Rusije, Preobraženski pa je bil iz Moskve. Ruski profesorji so odlično zapolnili vrzeli na beograjski univerzi in ljubljanski univerzi ter fakulteti v Skopju in Subotici. Jugoslovanska vlada jih je sprejela odprtih rok, saj jim je med drugim podobno kot jugoslovanskim državljanom priznala delovno dobo in upravičenost do pokojnine pod enakimi pogoji, kot je to veljalo za jugoslovanske državljanke. Želela jih je zadržati v Jugoslaviji, saj je v večini primerov šlo za uveljavljene znanstvenike in univerzitetne profesorje, ki so pomagali okrepiti jugoslovansko akademsko sfero.¹⁸

Medtem ko se je starejša generacija v obdobju postavljanja novega reda sorazmerno dobro znašla, je bilo mladi generaciji težje, saj je morala tekMOVATI z domačimi znanstveniki. Slovenski profesorji, matičarji ljubljanske univerze, so v Ljubljano želeli zVabiti najboljše slovenske znanstvenike, in potem takoj zatem najboljše strokovnjake, ki bi postavili slovensko znanost na noge. V tem oziru so potekale razprave v Vseučiliški komisiji pri Deželni vladi v Ljubljani od decembra 1918 do junija 1919, ko so bili oblikovani predlogi za imenovanje matičnega profesorskega kadra. V teh razpravah so se kresala mnenja o kriterijih in o priznanju pridobljenih habilitacij na tujih univerzah. Dosežen dogovor je bil, da se vsi kandidati strogo ocenijo, še posebej pa mladi, ki se niso uveljavili v znanstvenem okolju, za kar je bilo merilo habilitacija na univerzi.¹⁹ Kakšnih

---

¹⁷ ARS, AS 1931, serija III, št. 96, 153942.

¹⁸ Granda, 2014, 160–165; Brglez, Seljak, 2007.

¹⁹ ARS, AS 100, š. 1.

30 let pozneje je Fran Ramovš dejal, da je bil takšen pristop taktična napaka.²⁰ Zamujen je bil namreč odličen trenutek za zagotovitev ustreznega števila profesorskih mest. Pozneje pa so se morali vse-skozi boriti proti zmanjšanju proračuna univerze, zaradi česar pred-logov na nove namestitve niso niti vlagali.²¹

Prvi poskus habilitacije na ljubljanski univerzi (1921) in začetek akademske kariere

Preobraženski je zamudil ugoden trenutek za namestitev na ljubljanski univerzi, ki je trajala od ustanovitve do jeseni 1921. Takrat, oktobra 1921, je prosvetni minister po dveh letih priprav predstavil predlog enotnega univerzitetnega zakona, ki je predvideval nastanek enotne državne univerze s sedežem v Beogradu in fakultet po regijskih središčih. Kljub temu da predlog ni bil sprejet, je vplival na počasnejši nadaljnji razvoj ljubljanske univerze. Če k temu še dodamo različen pogled na značaj ljubljanske univerze med profesorji in še izrazitejšega med slovenskimi strankami (slovenska ali jugoslovanska ustanova), si lahko predstavljamo okoliščine, v katerih je Nikolaj Preobraženski vložil prošnjo za *venia legendi*, torej za izvolitev v naziv (privatni) docent oziroma potrditev v Pragi pridobljene habilitacije za ljubljansko univerzo.²²

Izvolitev v naziv privatni docent je pomenila dovoljenje za izvajanje predavanj na univerzi, nikakor pa ni zagotavljala zaposlitve oziroma materialne varnosti. To stanje se je nekoliko izboljšalo v tridesetih letih, ko je prosvetno ministrstvo zahtevalo, da univerze zaposlijo obstoječe privatne docente.²³ Praviloma je bil postopek rutinski, saj so kandidati prošnjo vložili šele, ko so po mnenju pro-

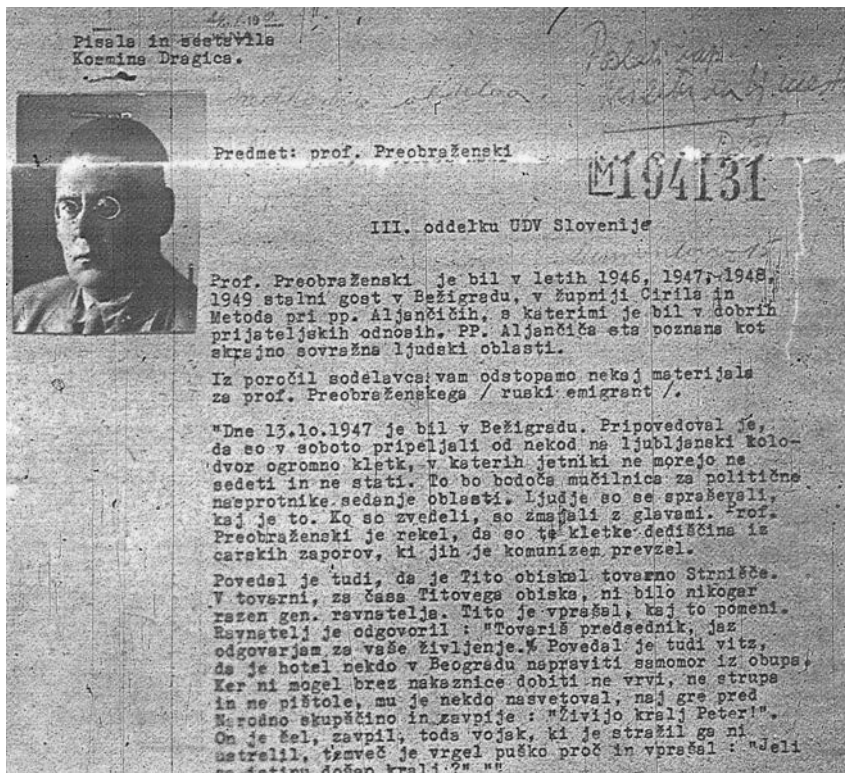
---

²⁰ ARS, AS 1931, serija II, št. 28, 50209-11.

²¹ Dolenc, 2005, 285–287.

²² Prav tam; prim. Oset, 2014, 42–63; Dolenc, 2010, 136–159.

²³ AJ, 66-187-453, 1931, št. 13280/31.

SLIKA 2: Predstavitev Preobraženskega. Vir: Arhiv Republike Slovenije.

fesorjev izpolnjevali pogoje in so si predhodno zagotovili podporo. Poleg znanstvene odličnosti je bila zelo zaželena tudi socialna spretnost, torej opozarjanje na lastne uspehe in izkazovanje zdrave akademske ambicioznosti.

Zelo pomembno je bilo, kdo je bil predlagatelj kandidata za izvolitev v naziv. Dekanat je namreč le formalno vodil postopek, odločanje o kandidatu pa je potekalo v kavarnah, kjer so se redno zbirali profesorji. Oblikovala so se omizja, ki so nato podpirala svoje kandidate.²⁴ Preobraženskega je podpiral Nahtigal, ki mu je

²⁴ ARS, AS 1931, serija II, št. 28, 50209-11.

jeseni 1919 priskrbel štipendijo za študij na Karlovi univerzi v Pragi. Preobraženski je pričakoval, da mu je s tem zagotovljena akademska kariera, zato se je v Pragi pohvalil, da ga čaka mesto na ljubljanski univerzi. To je Matija Murko, profesor na praški univerzi, ki je uredil zaposlitev za Preobraženskega v Pragi na historičnem oddelku, preveril pri Franu Ramovšu, svojem študentu in vplivnem profesorju, ki je bil poslovodja rektorata ljubljanske univerze. Ramovš je nato Preobraženskega opozoril, da je prišlo do nesporazuma in da mesta v Ljubljani še nima zagotovljenega. Preobraženski je pojasnil, da je to storil, ker so ga kolegi v historičnem oddelku praške univerze slabo sprejeli. Kolegi so se namreč bali, da mu bo Murko, ki je bil vpliven profesor z dobrimi odnosi s samim predsednikom Češkoslovaške Tomašem G. Masarykom, pomagal do stalne zaposlitve.²⁵

Tudi po Ramovševem (pol)uradnem dopisu je Preobraženski očitno vztrajal pri svojem pogledu. Težko je oceniti, ali je resnično verjel, da ima zagotovljeno mesto v Ljubljani ali je s tem želel izsiliti namestitev v Ljubljani. Kakor koli že, praška univerza je v sklepu o podelitvi *venia legendi* (privatne docenture) junija 1921 zapisala, da kandidatu izdaja sklep o *venia legendi* na ljubljanski univerzi.²⁶

Po vrnitvi v Ljubljano jeseni 1921 je Nahtigal svojemu protežirancu poskušal urediti zaposlitev in s tem zagotoviti osnovno socialno varnost. Prva priložnost se je ponudila oktobra 1921 v razpravi v fakultetnem svetu filozofske fakultete (FF) glede zasedbe lektorata za angleški jezik. Nahtigal je predlagal, da se zasede tudi mesto lektorja za ruski jezik. V poštev za zasedbo mesta pa naj bi zaradi velikoruskega izgovora prišli le “mockvičani”. Nahtigal je s

²⁵ Biblioteka SAZU, R 46/III-122:23.

²⁶ KS FF, Personalna mapa Preobraženski Nikolaj, Curriculum vitae (16. 11. 1921); Dekanat FF, Zapisnik I. redne seje fakultetnega sveta FF (7. 10. 1921) in Zapisnik III. redne seje fakultetnega sveta FF (16. 12. 1921).

specifikacijo kraja profesorju Nikolaju Bubnovu, ki je bil izbran za poročevalca za izbor lektorja ruskega jezika, jasno namignil, koga predlaga za zasedbo mesta. Že na naslednji seji 7. novembra 1921 je bil sprejet sklep, da predlagajo v imenovanje Preobraženskega. Osnova za predlog naj bi bil predloženi življenjepis kandidata. V personalni mapi, ki jo hrani univerzitetni arhiv ljubljanske univerze, življenjepis ni ohranjen, pa tudi sicer ni logično, zakaj bi Preobraženski poslal le nekaj dni po seji nov življenjepis fakultetnemu svetu. Upravičeno sklepam, da Preobraženski ni oddal življenjepisa, saj je bil predlog kadrovsko usklajen.²⁷

Zaradi življenjepisa, ki ga je oddal 16. novembra 1921, pa se je zapletlo pri predlaganju v imenovanje lektorja ruskega jezika. Člani fakultetnega sveta so zahtevali predhodno opredelitev do navedb v poslanem življenjepisu. S poslanim življenjepisom si je Preobraženski zapečatil svojo kariero na ljubljanski univerzi, nakopal si je jezo dobršnega dela (starejših) profesorjev in izgubil del naklonjenosti svojih zagovornikov. Pismo so razumeli kot nehvaležno in zahrbtno potezo.²⁸

Preobraženski, ki je bil nestrpen in je želel čim prej razrešiti svoj položaj, je v življenjepisu zapisal svoj pogled na dogovor glede zaposlitve na ljubljanski univerzi. Poudaril je, da je po posvetu s "prof. Nachtigallom" zavrnil ponudbo za habilitacijo na praški univerzi in na *Institutu für Osteuropäische Geschichtsforschung* na Dunaju, ker mu je obljubil pomoč pri zaposlitvi na ljubljanski univerzi. Z obsežno štipendijo v letih 1920 in 1921 in dogovorom glede habilitacijske teme naj bi se filozofska fakulteta moralno in pravno zavezala za njegovo habilitacijo oziroma zaposlitev. Še bolj je bila za ljubljanske profesorje sporna trditev, da se

---

²⁷ Prav tam.

²⁸ Dekanat FF, Zapisnik III. redne seje fakultetnega sveta FF (16. 12. 1921).

je v Pragi habilitiral zato, ker v Ljubljani ni bilo profesorja, ki bi ga usmerjal pri habilitaciji.²⁹

Preobraženski je v spor vključil Matijo Murka, ki je nato protestiral pri Ramovšu, in namignil, da je češka fakulteta užaljena zaradi zavrnitve, saj je kandidat po oceni praške univerze zadostno kvalificiran za zgodovino severnih Slovanov.³⁰ Dekan FF Artur Gavazzi je imenoval komisijo, ki je proučila stanje in pripravila poročilo, ki so ga obravnavali na seji fakultetnega sveta FF 16. decembra 1921. Najprej je nastopil Nahtigal, ki je zagovarjal Preobraženskega in med vrsticami nakazal, da je Preobraženski oddal življenjepis oziroma prošnjo za habilitacijo v želji po rešitvi svojega položaja brez slabih namenov. Torej naj bi bil samo nekoliko neroden pri formulaciji. Veliko kritičnejši je bil poročevalec komisije Ljudmil Hauptmann, prva violina ljubljanskega oddelka za zgodovino. Odločno je nasprotoval stališču, da bi tuja univerza odločala o kriterijih za habilitacijo na ljubljanski univerzi. Še več, osebno je napadel Preobraženskega, ki naj bi z moralno spornim ravnanjem omajal zaupanje in grobo poteptal akademsko čast ter povzročil resen mednarodni škandal.³¹

Hauptmann je ostro nasprotoval habilitaciji kandidata za zgodovino severnih Slovanov, saj po njegovi oceni ni zgodovinar. Iz njegovega stališča je izhajala užaljenost, ker ni bil vprašan o kandidatu, ki po njegovi oceni ni izpolnjeval pogojev za habilitacijo, saj so bila njegova dela “pretežno literarno zgodovinskega značaja”.

²⁹ V aktu je posebej poudarjeno, da je habilitacija izvedena za ljubljansko univerzo. Habilitiran je bil za zgodovino severnih Slovanov (Rusov, Čehov in Poljakov), saj je na ljubljanski univerzi obstajala posebna stolica za zgodovino Bizanca in Balkana, v Pragi pa je obstajala stolica za vzhodnoevropsko zgodovino. Dekanat FF, Zapisnik III. redne seje fakultetnega sveta FF (16. 12. 1921).

³⁰ Biblioteka SAZU, R 46/III-122:23.

³¹ Dekanat FF, Zapisnik III. redne seje fakultetnega sveta FF (16. 12. 1921).

Na pritisk “slovenistov” je bil v fakultetnem svetu sprejet kompromisni sklep, da se kandidatu ponudi možnost vnovične kandidature po objavi “primernege zgodovinskega dela”.³² V tem začetnem obdobju ljubljanske univerze, za kar je Preobraženski najboljši dokaz, je zavrnitev pomenila slovo od akademske kariere. Poznan mi namreč ni noben primer, da bi kandidat (vsaj v obdobju Kraljevine SHS/Jugoslavije) z negativno strokovno oceno sploh dobil drugo priložnost za habilitiranje. Že primer Preobraženskega in njegovih večkratnih poskusov habilitiranja je edinstven. Njegovi podporniki so bili očitno prepričani, da se mu godi krivica.³³

Razprava je pokazala globoko razklanost v fakultetnem svetu med avtonomisti in zagovorniki enotnega jugoslovanskega naroda, v publicističnem žargonu iz tridesetih let med “samoslovinci” in “jugoslovenarji”. Jedro prve skupine so tvorili slovenisti, zbrani v omizju okoli Frana Ramovša in Franca Kidriča, v drugi skupini pa so bili Josip Plemelj, srbski profesorji in profesorji, ki so bili politično blizu slovenskim liberalcem. Ob tem velja opozoriti, da so tudi prvo skupino predstavljali liberalci po svetovnem nazoru, ki so bodisi gojili odpor do politike bodisi bili razočarani nad stališči slovenskih liberalcev v narodnem oziru.³⁴ Medtem ko so v dvajsetih letih spori ostali na ravni šahovskega boja, kjer so ceno plačali kandidati, je ob nadomestnih volitvah rektorja januarja in februarja 1935 prišlo do odkritega, javnega in ostrega spopada.³⁵

Preobraženskega so njegovi podporniki poskusili habilitirati na področju slavistike, vendar brez uspeha, zato je bil konec novembra 1921 na prosvetno ministrstvo poslan predlog o imenovanju za lek-

---

³² Prav tam.

³³ AJ, 66-187-453, 1931, št. 13280/31.

³⁴ Granda, 2014, 162-163; Dolenc, 2010, 116-123.

³⁵ Oset, 2014, 85-86; Oset, 2015, 158-163.

torja ruskega jezika.³⁶ Razprava o Preobraženskem pa se je nadaljevala. Zaradi Hauptmannove uničujoče vsebinske kritike njegovega opusa je fakultetni svet imenoval komisijo v sestavi: France Kidrič (kot dekan FF), Karel Osvald, Nikola Radojčić in Aleksandar Stojičević. S to zadevo se je ukvarjala celotna fakulteta, če ne kar celotna univerza. Čeprav je veljala uradna tajnost postopka, so Preobraženskega izpostavili javnemu ocenjevanju.³⁷ Poročilo in razprava o njej sta bili zanj neugodni. Njegovi zagovorniki so uspeli doseči le, da se je iz poročila izpustila obtožba o nekorektnem ravnanju proti FF. Za "kazen" je bila zavrnjena njegova prošnja za potovalno štipendijo, medtem ko je bila njegova prošnja za habilitacija dana *ad acta*.³⁸

Izjemno hud udarec zanj je bila zahteva za nostrifikacijo doktorske diplome. Zakon o nostrifikaciji diplomskih in doktorskih izpitov, ki je urejal področje v tujini pridobljenih spričeval o izobrazbi, sprejet septembra 1929, v obdobju celovitega in systemskega urejanja vseh ravni šolstva, je določal, da se pri "univerzitetnih profesorjih in asistentih smatra, da je že z izvolitvijo za člana univerzitetnega kolegija izvršena tudi nostrifikacija".³⁹ Ker Preobraženskemu niso priznali niti statusa asistenta, ampak zgolj lektorja, torej samo strokovno kvalifikacijo, je moral vložiti prošnjo za nostrifikacijo. Postopek, ki je bil sicer v njegovem primeru uradniško rutinski, za kar je bil zaslužen Fran Ramovš, je bil zanj svojevrstno ponižanje. Prošnjo za nostrifikacijo je moral vložiti osem let, potem ko je prvič zaprosil za habilitacijo na ljubljanski univerzi.⁴⁰

³⁶ AMSU, IV, m. 50/752, Uslužbenski list.

³⁷ Biblioteka SAZU, R 46/VI-12.

³⁸ Dekanat FF, Zapisnik VIII. redne seje fakultetnega sveta FF (12. 6. 1922).

³⁹ Zakon o nostrifikaciji. S, 27. 9. 1929, 1; prim. Dolenc, *Med kulturo in politiko*, str. 103–105.

⁴⁰ AMSU, IV, mapa 50/752, št. 271/2 ex 1929; Dekanat FF, Zapisnik I. izredne seje fakultetnega sveta FF (28. 10. 1929).

Kljub neugodnemu razvoju akademske kariere se je Preobraženski odločil ostati v Ljubljani, saj je zaprosil za jugoslovansko državljanstvo. V začetku leta 1927 je postal jugoslovanski državljan, s čimer je bil eden izmed 2550 ruskih beguncev, ki so zamenjali Nansenov potni list za jugoslovanskega še pred sprejemom zakona o pridobitvi državljanstva, ki je olajšal pridobitev tega za ruske begunce.⁴¹ Status se mu je nekoliko izboljšal po sprejemu univerzitetnega zakona jeseni 1931, ko je dobil pogodbo o zaposlitvi za daljše obdobje.⁴² Vseskozi je predaval na ljudskih univerzah, poučeval ruščino na ljubljanskem radiu in na srednjih šolah, napisal več člankov, vezanih na kulturno, socialno in občo zgodovino vzhodnih Slovanov. Posebej bi izpostavil njegov članek ob 120. obletnici smrti Tarasa Ševčenka in ob 100. obletnici smrti Aleksandra Puškina.⁴³

Preobraženski se je sicer precej umaknil v osamo. Ni se ukvarjal s politiko, kakor je to v nadpovprečnem obsegu počela skupina monarhistično naravnanih ruskih beguncev, niti ni zasedal vodilnih mest v ruskih društvih ne v Ruski matici v Ljubljani, kjer so bile vodilne osebnosti univerzitetni profesorji (Aleksander Bilimovič, Evgen Spektorski, Nikolaj Bubnov, Aleksej Kopilov, Aleksander Maklecov), bil je samo njen član.⁴⁴ Še najbližje političnemu udejstvovanju je bilo sodelovanje na Puškinovi slovesnosti leta 1937. Ruski begunci so bili v grobem razdeljeni v dve skupini, na konservativce (monarhiste) in liberalce. Po nekaj letih je prišlo predvsem v Beogradu, manj v krajih z manjšo številčnostjo ruskih beguncev, do trenj in polarizacije, kar se je izražalo v praznovanju dneva ruske kulture. Do leta 1929 so ruski begunci v Jugoslaviji tako kot drugod prazno-

---

⁴¹ ARS, AS 1931, š. 1053, *Beloemigracija v Jugoslaviji 1918-1941. Knjiga I.* Beograd, 1955, str. 90-91.

⁴² AMSU, IV, m. 50/752, Uslužbenski list.

⁴³ Brglez in Seljak, *Ruski profesorji*.

⁴⁴ ARS, AS 1931, serija II, š. 4, 5707.

vali dan ruske kulture na rojstni dan Puškina, torej 28. julija. Po uvedbi kraljeve diktature pa so monarhisti prvič organizirali praznovanje dneva ruske kulture na dan krsta (ruskega) kneza Vladimirja, 8. junija 988. Pomembno vlogo pri tem je imel Slovencem dobro znani profesor Evgen Spektorski, ki je artikuliral pomen prevzema krščanstva za ruski narod. O njegovi akademski in osebni časti veliko pove podatek, da je bil v odličnih odnosih z vodilnim intelektualnim predstavnikom nasprotnega, liberalnega tabora Teodorjem Taranovskim. Prijateljstvo, ki sta ga stkala v šolskih klopeh, sta ohranila v odrasli dobi kljub bistveno različnemu svetovnemu nazoru.⁴⁵

Žarek upanja za Preobraženskega

Priložnosti za oblikovanje posebne stolice za kulturno zgodovino vzhodnih Slovanov na FF preprosto ni bilo, saj se je število stolic od ustanovitve do druge svetovne vojne povečalo zgolj za eno, od 20 na 21.⁴⁶ Ker je imela slavistika že štiri mesta, si nove stolice ni mogla priboriti. Nekaj upanja za Preobraženskega je prineslo imenovanje za predavatelja iz ruske književnosti po smrti Ivana Prijatelja (1937) – z obljubo, da bo napredoval. Ob prvi priložnosti, leta 1940, tik pred izbruhom vojne, je bil na predlog predstojnika Slovanskega instituta Rajka Nahtigala predlagan v imenovanje za izrednega profesorja zgodovine vzhodnih Slovanov. Zaradi izbruha vojne pozneje do imenovanja ni prišlo.⁴⁷

Ponovno je bil za izrednega profesorja predlagan februarja 1945. Po italijanski kapitulaciji in začetku nemške okupacije na ozemlju Ljubljanske pokrajine je novembra 1943 šef pokrajinske uprave Leon Rupnik izdal odlok o ustavitvi predavanj na ljubljanski uni-

⁴⁵ ARS, AS 1931, š. 1053, *Beloemigracija v Jugoslaviji 1918–1941. Knjiga I.* Beograd, 1955, str. 190–192; ARS, AS 1931, serija Lm, št. 5, 8161–8162.

⁴⁶ Petre, 1938, 133–136.

⁴⁷ AMSU, IV, m. 50/752, št. 58/46, Strokovno mnenje.

verzi do nadaljnjega, kar je trajalo do konca vojne oziroma do študijskega leta, ki se je začelo jeseni 1945.⁴⁸ Med univerzitetnimi profesorji je tlelo pričakovanje, da se bodo predavanja pričela že spomladi 1944, ko so bile prenesene pristojnosti nekdanjega prosvetnega ministrstva od pokrajinske uprave na nemško okupacijsko oblast. Do obnove normalnega akademskega življenja zaradi finančne stiske, še bolj pa zaradi srditih sklepnih bojev v drugi svetovni vojni in splošno težavnih razmer, pozneje ni prišlo.⁴⁹

Ob prenosu pristojnosti je rektorat sprožil postopke za imenovanje honorarnih predavateljev in izdal sklepe o imenovanju v pedagoške nazive, ki so jih poslali v potrditev okupacijski oblasti, vrhovnemu komisarju za operacijsko cono Jadransko primorje. Preobraženski je bil septembra 1944 predlagan za izredno napredovanje, redno napredovanje po treh letih državne službe je bilo izvedeno decembra 1943. Po prejemu sklepa o napredovanju ga je univerzitetni senat na predlog FF 25. januarja 1945 izvolil za izrednega profesorja. Kot je v dopisu vrhovnemu komisarju za operacijsko cono Jadransko primorje poudaril rektor Milko Kos, ljubljanska univerza jeseni 1944, ko so podajali predloge o imenovanju profesorjev, na Preobraženskega ni računala kot na univerzitetnega profesorja, ampak zgolj kot lektorja. Predlog je bil nato najverjetneje "odpremljen", vendar ni jasno, ali je bilo imenovanje izvedeno.⁵⁰ Ob tem velja omeniti, da so Preobraženskega zaradi odklonitve predavanj na "protikomunističnih predavanjih" v organizaciji pokrajinske uprave spremljali agenti domobranske varnostne službe.⁵¹

---

⁴⁸ Benedetič, 1969, 138.

⁴⁹ Oset, 2014, 126.

⁵⁰ AMSU, IV, m. 50/752, XVII/13.

⁵¹ ARS, AS 1931, serija Lm, št. 5, 8163.

Prvi povojni poskus habilitacije

V primeru morebitnega imenovanja v naziv izredni profesor mu tega naziva po vojni niso priznali. 27. julija 1945 je Preobraženskega izdalo prosvetno ministrstvo Narodne vlade Slovenije začasni dekret o potrditvi na obstoječem delovnem mestu lektorja ruskega jezika. Po vojni je bilo zanj veliko zanimanja zaradi njegovega znanja ruščine. Oblast je želela Slovencem čim bolj približati ruščino, jo uvesti v šolski učni načrt in Rusom v okviru jugoslovansko-sovjetske kulturne izmenjave predstaviti jugoslovanska oziroma tudi slovenska književna dela. Poleg tega je Preobraženski prevajal slovenska stališča o ureditvi mejnega vprašanja Jugoslavije z Italijo in Avstrijo, ki so bila predstavljena na pariški mirovni konferenci.⁵² Kljub obsežnemu delu pa Preobraženski ni popolnoma zadovoljil slovenske komunistične oblasti. Po mnenju predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti Franceta Kidriča namreč namen učenja ruščine ni bil samo spoznavanje svetovnega jezika in ruske kulture, temveč predvsem širjenje komunizma.⁵³

Nove politične razmere in predvsem nekritično poveličevanje vsega ruskega sta poskušala izkoristiti Rajko Nahtigal in Fran Ramovš. Potem ko je bil Preobraženski v fakultetnem svetu Filozofske fakultete potrjen za lektorja za dobo treh let *en bloc* v skupini strokovnih sodelavcev, sta ga imenovana profesorja predlagala za izrednega profesorja.⁵⁴ V oceni sta Ramovš in Nahtigal poudarila: “Dr. Preobraženski je jasen, kritičen um z neverjetno široko razgledanostjo po svetovni literaturi sploh, svoji domači pa še posebej in to ne le leposlovni, temveč tudi strokovni kulturnozgodovinski.” Kljub poudarjanju izjemnega pomena stolice za kulturno zgodo-

⁵² AMSU, IV, m. 50/752, št. 58/46, Curriculum vitae (22. februar 1946).

⁵³ ARS, AS 1931, serija Lm, št. 100, 194131-3.

⁵⁴ AMSU, IV, m. 50/752, št. 58/46, Izpisek iz zapisnika.

vino vzhodnih Slovanov, ki naj ne bi potrebovala “današnje dni posebne utemeljitve”, predlog za izvolitev Preobraženskega vnovič ni bil uspešen. Začetek je bil sicer spodbuden: 23. februarja 1946 ga je fakultetni svet FF izvolil za izrednega profesorja, dva dneva pozneje je univerzitetni senat potrdil izvolitev, 6. marca pa je rektorat slovenskemu prosvetnemu ministrstvu predlagal izvedbo imenovanja. Čeprav imenovanje ni imelo finančnih učinkov, saj je bil kandidat predlagan za imenovanje v enako uradniško položajno skupino, kot jo je imel že kot lektor, pa do imenovanja ni prišlo. Od rektorata ni prejel niti uradnega odgovora.⁵⁵ Predlog za imenovanje, kot je mogoče razbrati v gradivu Udbe, naj bi bil na prosvetnem ministrstvu zavrjen.⁵⁶

Vzrok za zavrnitev imenovanja naj bi bile vložene ovadbe, v katerih je bil obtožen protikomunistične naravnosti, kar naj bi dokazoval njegov prevod Stalinove biografije. O tem je bil uradno obveščen aprila 1949 ob rednem preverjanju sovjetskih državljanov na ljudski milici in Udbi.⁵⁷ Iz zapletenega položaja se je rešil z vnovičnim sprejemom jugoslovanskega državljanstva.⁵⁸ Preobraženski je bil namreč od začetka leta 1948 sovjetski državljan. Državljanstvo je pridobil na podlagi jugoslovansko-sovjetskega sporazuma, ki je vsem sovjetskim podanikom v Jugoslaviji dodelil sovjetsko državljanstvo. Sporazum je določal, da lahko sovjetski državljani nemo-teno “službujejo” v Jugoslaviji. O tem je Preobraženski s pismom obvestil rektorat ljubljanske univerze 16. februarja 1948, ki ga je opremil s takrat aktualnim pripisom: “S Titom v petletko.”⁵⁹

⁵⁵ AMSU, IV, m. 50/752, št. 58/46.

⁵⁶ ARS, AS 1931, serija II, št. 4, 5704.

⁵⁷ KS, Personalna mapa Preobraženski Nikolaj, št. 431/49-4.

⁵⁸ ARS, AS 1931, serija Lm, št. 5, 8163.

⁵⁹ KS FF, Personalna mapa Preobraženski Nikolaj, št. 224/48.

Po vnovični pridobitvi jugoslovanskega državljanstva je jeseni 1949 predlagal, da rektorat ljubljanske univerze sproži revizijo postopka imenovanja, ki se je začel spomladi 1946. Z ministrstva so januarja 1950 po enem mesecu sporočili, da predlog za imenovanje ni prispel na ministrstvo. To je sicer možno, je pa zelo malo verjetno. Preprosto pomeni, da so bili na ministrstvu politični zadržki do njegovega imenovanja, vendar tega uradno niso bili pripravljene sporočiti in so predlog za imenovanje ignorirali.⁶⁰ Nič ni pomagalo spremno pismo Preobraženskega (“predstavka”), v katerem je poudaril, da se mu vse življenje godi krivica, zaradi česar po 27 letih “vestnega službovanja” še ni dosegel ustreznega “službenega položaja”. Krivica naj bi se mu zgodila tudi leta 1946, ko je ministrstvo brez utemeljitve zavrglo predlog o njegovem imenovanju za izrednega profesorja. Predlagal je revizijo postopka, ki je ministrstvo ni odobrilo, in to seveda storilo z molkom.⁶¹

Peti, šesti in sedmi poskus habilitacije na ljubljanski univerzi

Na FF niso obupali in so spomladi 1950 objavili razpis za profesorja zgodovine ruskega jezika in zgodovine starejše ruske književnosti. Zgodovina se je ponovila, Preobraženski se je na razpis prijavil kot edini kandidat,⁶² sklepe o izvolitvi so sprejeli fakultetni in univerzitetni organi, zopet pa se je zapletlo pri imenovanju na ministrstvu. Še več, po prijavi se je začel postopek za zmanjšanje avtorskih honorarjev, ki jih je prejemal za delo preko pedagoške obremenitve, ki je med študijskim letom znašala 10 pedagoških ur na teden. Zanj

---

⁶⁰ KS FF v Ljubljani, N. Preobraženski, št. 690/2.

⁶¹ KS FF, Personalna mapa Preobraženski Nikolaj, št. 431/49-4.

⁶² KS FF, Personalna mapa Preobraženski Nikolaj, št. 208.

se je odločno zavzel vodja Slovanskega instituta FF Anton Slodnjak, ki je dosegel ohranitev obstoječega stanja.⁶³

Preobraženski je po smrti Frana Ramovša (1952) in poslabšanju zdravstvenega stanja Rajka Nahtigala, novega zagovornika dobil v Antonu Slodnjaku. Predstojnik Slovanskega instituta ga je, potem ko so mu februarja 1954 podaljšali honorarno zaposlitev, fakultetnemu svetu FF predlagal v imenovanje za izrednega profesorja zgodovine ruskega jezika in zgodovine starejše ruske književnosti. Vnovič se je na razpis kot edini kandidat prijavil Preobraženski. V utemeljitvi za imenovanje je Slodnjak poudaril težnjo za okrepitev oddelka za ruski jezik in književnost Slovanskega instituta. Za kandidata naj bi imenovanje pomenilo ogromno, priznanje uspešnega znanstvenega dela oziroma odličnosti in spodbudo za nadaljnje publicistično delo. Komisija, v sestavi Nahtigal, Slodnjak in Anton Bajec, je od njega pričakovala prispevek pri izgradnji ruskega oddelka.⁶⁴ Teden dni po vložiti predloga za imenovanje je bil v fakultetnem svetu FF sprejet sklep o odložitvi postopka. Tokrat je torej kandidat prejel vsaj uraden odgovor, ki pa ni določal kriterijev za nadaljevanje postopka.⁶⁵

Čez tri leta, v začetku leta 1957, po sprejemu republiškega zakona o univerzah, ki je določal obvezno reelekcijo za vse obstoječe pedagoške delavce na ljubljanski univerzi,⁶⁶ je fakulteta objavila nov javni razpis za zasedbo mesta na stolici Zgodovina ruskega jezika in zgodovina starejše ruske književnosti. Na razpis se je kot edini kandidat vnovič prijavil le Preobraženski. Z objavo razpisa in imenovanjem za izrednega profesorja so njegovi kolegi, predvsem

---

⁶³ KS FF, Personalna mapa Preobraženski Nikolaj, št. 95/3.

⁶⁴ KS FF, Personalna mapa Preobraženski Nikolaj, št. 208.

⁶⁵ KS FF, Personalna mapa Preobraženski Nikolaj, št. II - 4983/1.

⁶⁶ Gabrič, 2000, 25–28.

Slodnjak, želeli preprečiti njegovo degradacijo s položaja univerzitetnega predavatelja na položaj asistenta. Seveda so ga tudi želeli zadržati v Ljubljani, vsaj še za kakšno leto, saj se je mladi kader – v mislih imam Franca Jakopina – šele vzgajal.⁶⁷ Preobraženski je bil namreč tri mesece po prijavi, 1. aprila 1957, brez kakršnih koli zapletov izvoljen v naziv izredni profesor na novoustanovljeni Filozofski fakulteti v Zadru. Toda želel je ostati v Ljubljani, saj je bil navajen na okolje, vremenske razmere in predvsem na bujno celinsko rastje. Kot pogoj za obstanek je postavil napredovanje, na katero je čakal dobra tri desetletja.⁶⁸

Zanj se je spet posebej zavzel Slodnjak, vodja Slovanskega seminarja na fakulteti, ki je napisal tudi strokovno oceno, ki sta jo podpisala Rajko Nahtigal in France Tomšič. Junija 1957 je fakultetna uprava Prirodoslovno-matematično-filozofske fakultete Univerze v Ljubljani izvolila Preobraženskega za izrednega profesorja za ruski jezik in starejšo rusko književnost, prodekan, matematik, Ivan Vidav pa je pozval univerzitetni svet univerze, naj potrdi izvolitev. Mesec pozneje sta dekan Bogo Grafenauer, zgodovinar, in predsednik fakultetnega sveta France Kimovec univerzitetni svet seznanila, da fakultetni svet ne soglaša z reelekcijo in ga potrjuje zgolj kot univerzitetnega predavatelja. Napredovanje sta odložila do jeseni leta 1958 kot v vseh drugih podobnih primerih. S tem je fakultetni svet ravnal v nasprotju z mnenjem recenzentov, ki so posebej opozorili, naj se Preobraženski ne imenuje ponovno samo za univerzitetnega predavatelja, temveč se “glede na njegovo dolgoletno akademsko prakso in znanstveno delo imenuje za izrednega profesorja”.⁶⁹

⁶⁷ ARS, AS 223, š. 639, št. 98/57.

⁶⁸ ARS, AS 1404, š. 6, m. 305, pismo Nikolaja Preobraženskega Antonu Slodnjaku (3. april 1957).

⁶⁹ KS FF, Personalna mapa Preobraženski Nikolaj, št. I-111/1.

Slodnjak se ni dal in je o zapletu obvestil Borisa Kraigherja, predsednika slovenskega izvršnega sveta. To pa je bilo že drugo odločno posredovanje Slodnjaka kot predstojnika Slovanskega seminarja na FF za Preobraženskega. V pismu julija 1957 je Slodnjak Kraigherja pozval, naj kot “predstavnik zakonitosti v naši ljudski republiki odredi komisijo, ki naj preišče, kaj je storiti, da se ta problem pravično reši za tov. Preobraženskega in da se zadovoljijo interesi družbe in Univerze”. Kabinet predsednika je zadevo prepustil v reševanje predsedniku sveta za znanost Milku Goršiču. Pri sestavljanju mnenja o zadevi se je ta naslonil zgolj na mnenje svojih kolegov in vodilnih funkcionarjev fakultete, zato je o vzroku za zaplete pri habilitacijskih postopkih Preobraženskega zgolj ugibal. Pred vojno naj bi bila to smola, po vojni pa naj bi mu škodil prevod “Stalinove biografije Ossendovskega” (skupaj z Zvonkom Bizjakom) s protikomunistično tendenco, ki je bila leta 1942 ponatisnjena. Goršič je bil izjemno kritičen do Preobraženskega, ki si po njegovi oceni ni zaslužil napredovanja tako v strokovnem kot tudi v pedagoškem oziru.⁷⁰

V njegovi personalni mapi sicer ni ohranjen dokument o imenovanju v naziv izredni profesor, vendar pa iz zbornika biografij in bibliografij, ki je izšel ob 50. obletnici ljubljanske univerze, izhaja, da je bil imenovan za izrednega profesorja ruskega jezika in starejše književnosti 26. marca 1958. Imenovanje je bilo torej popotnica za slovo ob odhodu v Zadar. V zborniku je sicer zapisano, da je prosil za razrešitev, ki mu je bila odobrena avgusta 1959, vendar je Ljubljano zapustil že prej.⁷¹ Ko mu je bilo spomladi 1957 odpovedano stanovanje in so mu grozili z deložacijo, je Slodnjaku zapisal, da bo “šel bodisi v Zadar, bodisi na Prule, bodisi v Argentino”. Njegov prijatelj Slodnjak

---

⁷⁰ ARS, AS 223, š. 639, št. 98/57; ARS, AS 1931, serija II, št. 4, 5707.

⁷¹ Modic, *Univerza v Ljubljani*, str. 49; ARS, AS 1404, š. 6, m. 305, pismo Nikolaja Preobraženskega Antonu Slodnjaku (7. avgust 1959).

mu je nato v nepravdnem postopku pred sodiščem pomagal pričasni ohranitvi stanovanjske pravice.⁷² Preobraženski je odpoved stanovanja dojel kot sporočilo, da je v Ljubljani nezaželen.

Habilitacija v Zadru in honorarno predavanje na slavističnem oddelku v Frankfurtu na Majni

Preobraženski pa ni imel nobenih težav pri habilitaciji na zadrskem slavističnem oddelku, kjer je, potem ko je pojasnil sodelovanje pri prevodu knjige o Stalinu iz leta 1938, v roku treh mesecev postal izredni profesor, tri leta pozneje pa še redni profesor.⁷³ Odhod v Zadar je razumel kot nujo, saj je pričakoval, da bi v nasprotnem primeru v Ljubljani ostal brez zaposlitve, brez možnosti za honorarne zaposlitve in brez pokojnine. V pismu Slodnjaku je marca 1960 zapisal: "Naposled me drži v Jugoslaviji predvsem mama, ki je ne smem zapustiti. Če pa nje ne bi bilo več in tudi na fakulteti ne bi prišel naprej, bi pač moral nazaj na Volgo, dokler še imam tam brata. Saj itak sto let ne bomo živeli ..." ⁷⁴ Ker se je čutil odrinjenega iz druge domovine, sploh potem ko je bil njegov naslednik Bratko Kreft neposredno izvoljen v naziv redni profesor, je bil vse bolj odkrito kritičen do razmer v slovenski akademski sferi.⁷⁵

Po smrti mame in starostni upokojitvi po dopolnjenem 70. letu je leta 1963, verjetno s priporočilom Slodnjaka, predaval na slavističnem oddelku v Frankfurtu na Majni. Z zasluženim denarjem

---

⁷² ARS, AS 1404, š. 39, m. 305, N. Preobraženski.

⁷³ ARS, AS 1404, š. 6, m. 305, pismo Nikolaja Preobraženskega Antonu Slodnjaku (4. september 1961).

⁷⁴ ARS, AS 1404, š. 6, m. 305, pismo Nikolaja Preobraženskega Antonu Slodnjaku (9. marec 1960).

⁷⁵ ARS, AS 1404, š. 6, m. 305, pismo Nikolaja Preobraženskega Antonu Slodnjaku (24. november 1959); ARS, AS 1404, š. 4, m. 197, pismo Bratka Krefta Antonu Slodnjaku (1. julij 1958).

je nameraval obiskati brata v "Leningradu" (zdaj spet Sankt Peterburg), ki ga ni videl 50 let.⁷⁶ Po odhodu iz Ljubljane je prijateljske stike ohranil s Slodnjakom, s katerim so ga povezovali stanovska kolegialnost, tovarištvo in občutek odrinjenosti. Preobraženski mu je v pismu junija 1965, nekaj mesecev po smrti mame, ki je bila po njegovi lastni oceni edina konstanta v življenju, zapisal, da je po Nahtigalovi smrti postal zanj najsvetlejša točka na ljubljanskem obzorju.⁷⁷

Preobraženski v gradivu Uprave državne varnosti

Preobraženski je veljal za zelo zadržanega človeka, ki je prijazen do študentov in kolegov, vendar pa tudi za osebo, ki nikogar ne spusti v svoj osebni krog oziroma prostor, razen družine. To nakazuje tudi uvodno poročilo Udbe iz oktobra 1946, ki ga je sestavil sodelavec "Vanja". Po pisavi sklepajoč gre za Frana Ramovša, ki je napisal dve strokovni mnenji za njegovo izvolitev v naziv izredni profesor. V poročilu je omenil njegov cvetlični vrt, približno območje prebivanja (Zgornja Šiška) in njegov strah pred repatriacijo v Sovjetsko zvezo.⁷⁸ Do podrobnejših informacij se je Uprava državne varnosti dokopala konec leta 1947 povsem nepričakovano, ko je Preobraženskega ujela v mrežo ob spremljanju patra Aljančiča, ki je bil poznan kot skrajno sovražen ljudski oblasti. V župnišču župnije Cirila in Metoda za Bežigradom je bil Preobraženski stalen gost. Prvo poročilo, ki ga je podala sodelavka "Marta", je iz oktobra 1947, zadnje ohranjeno poročilo pa je iz februarja 1949. Omenim naj še, da je navodila za spremljanje dajal v. d. šefa odseka za

---

⁷⁶ ARS, AS 1404, š. 6, m. 305, pismo Nikolaja Preobraženskega Antonu Slodnjaku (25. januar 1964).

⁷⁷ ARS, AS 1404, š. 6, m. 305, pismo Nikolaja Preobraženskega Antonu Slodnjaku (7. junij 1965).

⁷⁸ ARS, AS 1931, serija Lm, št. 5, 8159; ARS, AS 1931, serija III, št. 96, 153941-2.

spremljanje klera kapetan Zdenko Roter.⁷⁹ Preobraženski je v zaupnem pogovoru pripovedoval različne za oblast neugodne anekdote in šale (o mučilnih napravah na ljubljanskem kolodvoru, o Titovem obisku tovarne aluminija v Strnišču, o poskusu samomora v Beogradu in o pogledu Franceta Kidriča na pomen ruščine). Po mnenju Kidriča namen učenja ruščine ni bilo slovnično obvladovanje jezika, ampak širjenje komunizma. Za to pa Preobraženski naj ne bi bil sposoben.⁸⁰

Bibliografija

BENEDETIČ, A. (1969): "Študenti v narodnoosvobodilnem boju", *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani 1919–1969*, Ljubljana, Univerza v Ljubljani, 119–141.

BRGLEZ, A., SELJAK, M. (2007): *Ruski profesorji na Univerzi v Ljubljani*, Ljubljana, Inštitut za civilizacijo in kulturo.

DOLENC, E. (2005): "Vprašanje ljubljanske univerze", *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992, Prva knjiga*, Ljubljana, Inštitut za novejšo zgodovino in Mladinska knjiga, 285–287.

DOLENC, E. (2010): *Med kulturo in politiko. Kulturnopolitična razhajanja v Sloveniji med svetovnimi vojnami*, Ljubljana, Inštitut za novejšo zgodovino.

GABRIČ, A. (2000): "Odpuščanje profesorjev Univerze v Ljubljani zaradi politično-ideoloških vzrokov", *Objave*, 6, 12–32.

GRANDA, S. (2014): "Spektorski in usoda njegove Zgodovine socialne filozofije", *Monitor ISH*, XVI/1, 157–176.

---

⁷⁹ ARS, AS 1931, serija Lm, št. 100, 194131-6.

⁸⁰ ARS, AS 1931, serija Lm, št. 100, 194131-3.

GRDINA, I. (2014): "Inteligenca v Rusiji, intelektualci v Sloveniji", *Monitor ISH*, XVI/1, 47–67.

JAKOPIN, F. (1969): "Ruska književnost", *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani 1919–1969*, Ljubljana, Univerza v Ljubljani, 261–263.

MODIC, R., ur. (1969): *Univerza v Ljubljani: Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev in sodelavcev. Druga knjiga 1956–1966*. Ljubljana, Univerza v Ljubljani.

OSET, Ž. (2014): *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Prizadevanje za ustanovitev Akademije, ustanovitev in njena prva leta*. Ljubljana, SAZU.

OSET, Ž. (2015): "Izvolitev Maksa Samca za rednega člana Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani maja 1940", *Maks Samec (1881–1964). Življenje in delo*, Ljubljana, SAZU in Slovensko kemijsko društvo, 147–163.

PETRE, F. (1938): "Državni proračun in univerza", *Sodobnost*, 133–136. *Slovenec (S): Zakon o nostrifikaciji diplomskih in doktorskih izpitov. Natančni predpisi za postopanje. Slovenec*, 27. 9. 1929, 1.

ZWITTER, F., idr., ur. (1957): *Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev in sodelavcev*, Ljubljana, Rektorat Univerze v Ljubljani.

Arhivski viri

Arhiv Jugoslavije: AJ, 66 (Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije).

Arhiv Republike Slovenije: ARS, AS 100 (Vseučiliška komisija); ARS, AS 223 (Vlada Socialistične republike Slovenije); ARS, AS 1404 (Anton Slodnjak); ARS, AS 1931 (Republiški sekretariat za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije).

Arhivsko-muzejska služba Univerze v Ljubljani: AMSU, IV (Rektorat).

Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti: R 46 (Zapuščina Frana Ramovša).

Dekanat Filozofske fakultete v Ljubljani: Zapisniki sej fakultetnega sveta Filozofske fakultete (1919–1945).

Kadrovska služba Filozofske fakultete v Ljubljani: Personalna mapa Preobraženski Nikolaj.

Желько Осет

Академическая карьера Николая Фёдоровича Преображенского (1893–1970)

Резюме: В статье представлена академическая деятельность российского учёного Николая Фёдоровича Преображенского в годы его сотрудничества с Люблянским университетом. Оказавшись после Первой мировой войны за рубежом, Преображенский не принял большевистскую революцию, и в Россию решил не возвращаться. С подачи словенских ученых, которые покровительствовали и поддерживали его, особенно Райко Нахтигалья, которого он встретил в Граце, Преображенский решил воплотить в жизнь свою мечту об академической карьере именно в Люблянском университете. Но реализовать свои научные замыслы в полной мере ему не удавалось. Из-за многочисленных бесплодных попыток пройти процедуру хабилитации, Николай Фёдорович долгое время оставался на позиции лектора по русскому языку. Только после 1958 года, когда учёный уже получил место профессора на философском факультете университета в Задаре, ему наконец дали должность профессора и в Люблянском университете. Но было слишком поздно: к тому моменту Николай Преображенский уже принял решение покинуть Словению.

Ключевые слова: академическая карьера, Люблянский университет, Николай Федорович Преображенский, Райко Нахтигал, Антон Слодняк